

Марио Варгас Льоса „Литума в Андите“

Още като видя индианката на вратата на колибата, Литума се досети какво ще каже. И тя го каза, но на кечуа, като предъвкваше думите, а от тъгълчето на беззъбата ѝ уста се стичаше тънка струйка слюнка.

– Какво казва, Томасито?

– Не я разбирам много добре, господин ефрейтор.

Полицаят се обърна към жената също на кечуа, като ѝ даде знак с ръка да говори по-бавно. Тя повтори неразбираемите думи, които за Литума звучаха като дивашка музика. Внезапно го обзе силно безпокойство.

– Какво казва?

– Мъжът ѝ изчезнал – измърмори помощникът му. – От четири дни.

– Станаха трима – промълви Литума и усети, че лицето му се облива в пот. – Мамка му!

– Какво ще правим, господин ефрейтор?

– Запиши показанията ѝ. – По гръбнака на Литума полазиха мравки. – Да ти каже всичко, което знае.

– Ама какво става тук! – възкликна полицаят. – Първо нямото момче, после албиносът, а сега и един от надзирателите от строежа на шосето. Не може да бъде!

Не можеше, но се случваше, и то за трети път. Литума си представи безизразните лица и ледените погледи, с които щяха да го гледат всички в Накос – работниците от временното селище и индианците от комуната, – когато ги запиташе дали знаят нещо за мъжа на тази жена. И почувства отчаянието и безсилието, които бе почувствал, когато ги бе разпитвал за другите двама изчезнали – отрицателно поклащане на глава, едносрични отговори, бягащи погледи, свъсени вежди, присвити устни и усещане за смътна заплаха. Сега ще е същото.

Томас започна да разпитва жената. Записваше думите ѝ в тетрадка с лошо подострен молив, който плюнчеше от време на време. „Терористите ни дишат във врата – помисли си Литума. – Някоя нощ ще ни нападнат.“ За изчезването на албиноса също бе съобщила жена – майка или съпруга, така и не разбраха. Човекът отивал или се връщал от работа, но не стигнал доникъде. Педрито слязъл в селището да им купи бира и въобще не се върнал. Никой не ги видял, никой не забелязал да са обзети от страх и притеснение или да са болни от нещо, преди да се изпарят. Планината ли ги беше погълнала? След три седмици ефрейтор Литума и полицаят Томас Кареньо бяха в същото неведение, както и първия ден. А сега вече изчезналите бяха трима. Мамка му! Литума изтри длани в панталона си.

Заваля дъжд. Едрите капки силно и неравномерно трополяха по ламаринения покрив. Още нямаше три следобед, но от бурята небето бе притъмняло и навън беше като нощ. Някъде далече се чуваха гръмотевици. Те отекваха в планините с накъсани хрипове, сякаш излизаха от дълбините на земята, където според планинците живеели бикове, змии, кондори и духове.

– Ама наистина ли вярват в това?

– Естествено, господин ефрейтор, дори им се молят и им оставят приношения. Не сте ли виждали купичките с храна по проходите в Кордилерата?

Когато планинците му разказваха тези неща в кръчмата на Дионисио или докато ритаха топка, Литума не беше наясно сериозно ли говорят, или се занаят с новодошлия от крайбрежието. От време на време жълтеникаво змийче се плезеше на облаците през пролука в стената. Дали наистина вярваха, че светкавицата е Великият небесен гущер? Гъстата дъждовна завеса бе закрила бараките, бетонобъркачките, валяците, джиповете и къщичките на индианците от комуната, надничащи между евкалиптите на отсрещния склон. „Сякаш всички са се изпарили“ – помисли си Литума. На строежа работеха

близо двеста души, които бяха дошли от планинските департаменти Аякучо и Апуримак, но най-вече от градовете Уанкайо и Консепсион в департамента Хунин и от град Пампас в департамента Уанкавелика. От крайбрежието, доколкото знаеше, нямаше нито един. И помощникът му не беше от крайбрежието. Но макар че се бе родил в градчето Сикуани, недалече от Куско, и говореше кечуа, Томас приличаше на креол. Той бе довел в Накос немия Педро Тиноко, който пръв бе изчезнал.

Полицаят Кареньо беше открит младеж, но склонен към меланхолия. Нощем откровеничеше с Литума и беше добър другар. Ефрейторът му го бе казал още като пристигна: „По характер ти сякаш си роден на крайбрежието, Томасито. Дори в Пиура“. „Щом вие го казвате, това означава много за мен, господин ефрейтор.“ Без него животът в тази пустош щеше да е още по-мрачен. Литума въздъхна. Какво правеше тук, на сред планината, сред тези недоверчиви навъсени планинци, които се избиваха заради политиката и на всичко отгоре изчезваха? Защо не си беше у дома? Представи си как седи в „Рио бар“ и пие бира с вечните си приятели „непокоримите“ в топлата звездна нощ, изпълнена със звуци на валсове и мирис на рошкови и кози. От прилива на мъка дори зъбите му изтръпнаха.

– Готово, господин ефрейтор – каза полицаят. – Жената наистина не знае много. И умира от страх, забелязахте ли?

– Кажй й, че ще направим всичко възможно да открием мъжа й.

Литума се усмихна насила и даде знак на индианката, че може да си върви. Тя продължи да го гледа безучастно. Беше дребна, на неопределена възраст, с крехки като на пиле кости и се губеше под безбройните си поли и орфаната, накриво нахлупена шапка. Но на лицето и в присвитите очички прозираше непоколебима решителност.

– Изглежда, го е очаквала, господин ефрейтор. „Щеше да се случи, трябваше да се случи“ – така каза. Но естествено, никога не е чувала за терористите, за отрядите на Сендеро.

Без дори да кимне, жената се обърна и излезе да се бори с пороя навън. Само след минути се стопи в оловносивата влага на път за работническото селище. Двамата мъже седяха, без да продумат. След известно време помощникът промълви печално, сякаш му изказваше съболезнованията си:

– Ще ви кажа нещо, господин ефрейтор. Няма да излезем живи оттук. В капан сме, няма защо да се заблуждаваме.

Литума сви рамене. Обикновено той изпадале в униние, а помощникът му го окуражаваше. Днес си бяха разменили ролите.

– Не се измъчвай, Томасито. Иначе ще превъртим и като дойдат, няма да можем дори да им окажем съпротива.

Ламарината се тресеше от вятъра и струи вода проникваха в колибата, заобиколена от чували с пръст и чакъл, служещи за ограждение. Вътрешността представляваше помещение, което дървена преграда разделяше на две.

Едната част служеше за участък, с дъска върху две подпори вместо писалище, и сандък, в който държаха регистрационната книга и рапортите. В другата част, един до друг поради липса на място, бяха двата нара. Имаха още газена лампа и радиоприемник с батерии, който при добри атмосферни условия хващаше Радио Насионал и Радио Хунин. Двамата прекарваха вечерите залепени за радиоапарата, като се мъчеха да чуят новините от Лима или Уанкайо. Пръстенният под бе покрит с овчи и кози кожи и с няколко рогозки, а върху тях – примус, кратуни, паници, куфарите на Литума и Томас и продънен шкаф, който служеше за оръжейна. В него държаха пушките, торбите с патрони и автомата. Революерите винаги носеха със себе си, а нощем ги пъхаха под възглавниците. Седнали под избелял плакат на „Сърцето на Исус“ – реклама за инка-кола – двамата мълчаха, заслушани в дъжда.

– Тия тримата, Томасито, не вярвам да са ги убили – продума най-последно Литума. – По-скоро са ги взели в отрядите. А може и тримата да са били терористи. Сендеро не отвличат хора. Просто ги убиват и дори оставят обявления, за да се знае.

– И Педрито Тиноко ли е бил терорист? А, не, невъзможно, господин ефрейтор, това гарантирам – възрази полицаят. – Искате да кажете, че Сендеро вече тропат на вратата. Нас няма да ни вземат в отрядите, нас ще ни накълцат на парчета. Понякога си мисля дали не са ни пратили тук на заклане.

– Хайде, стига сме се измъчвали – изправи се Литума. – Направи по едно кафе в това гадно време. После ще се заемем с този последния. Как му е името?

– Деметрио Чанка, господин ефрейтор. Надзирател на пробивачите.

– Третият път – майка и баща, нали така казват. Може пък благодарение на този да разрешим и другите два случая.

Полицаят извади тенекиените канчета и отиде да запали примуса.

– Когато в град Андауайлас лейтенант Панкорво ми каза, че ме назначават в тази дупка, си казах: „Чудесно, там, в Накос, терористите ще те пречукат, Каренито, и колкото по-скоро, толкова по-добре“ – измърмори Томас. – Беше ми омръзнало да живея. Поне така си мислех тогава. Но като виждам колко ме е страх сега, явно още не ми се умира.

– Само глупак би искал да си отиде, преди да му е дошъл редът – потвърди Литума. – Животът е пълен с прекрасни неща, макар че тук наоколо няма и помен от тях. Наистина ли искаше да умреш? Може ли да се знае защо? Та ти си съвсем млад.

– Защо може да е? – засмя се полицаят и постави чайника върху синкаво-червеното пламъче на примуса. Изглеждаше слаб и костелив, но беше як младеж, с дълбоки живи очи, мургава кожа и изпъкнали бели зъби, които Литума виждаше как проблясват в мрака на колибата в безсънните му нощи.

– Мъка от несподелена любов с някое девойче – предположи ефрейторът и се облиза.

– А с кого иначе? – разнежи се Томасито. – И може да се гордеете, защото и тя е от Пиура.

– Землячка, значи – одобри Литума с усмивка. – Гледай ти!

La petite Michele се чувстваше зле от височината. Оплакваше се от силно туптене в слепоочията, каквото усещаше, когато гледаше любимите си филми на ужасите, и от някакво общо неопределено неразположение. И въпреки това беше впечатлена от величествения суров пейзаж. За разлика от нея, Албер се чувстваше прекрасно. Сякаш цял живот бе живял на три-четири хиляди метра височина, сред тези остри зъбери, покрити със сняг, сред стадата лами, които от време на време прекосяваха шосето. Автобусът се тресеше така, сякаш всеки миг щеше да се разпадне на части по пътя, осеян с дупки и камъни, които непрестанно се изпречваха пред овехтялата му каросерия. Двамата млади французи бяха единствените чужденци, но изглежда, това не правеше впечатление на спътниците им. Те не се обръщаха да ги погледнат дори, когато ги чуваха да разговарят на чужд език. Пътуваха увити в шалове и пончо, някои с вълнени шапки ушанки, навлечени за настъпващата нощ, натоварени с вързопи, пакети и тенекиени куфари. Една жена дори носеше кудкудякащи кокошки. Но за Албер и la petite Michele нищо нямаше значение – нито неудобните седалки, нито друсането и теснотията.

– Ça va mieux? – попита той.

– Oui, un peu mieux.

А миг след това Мишел изрече на глас това, което и Албер си мислеше: беше се оказал прав по време на спора в пансиона „Ел Милагро“ в Лима – дали да пътуват до Куско със самолет, или с автобус. Тя предпочиташе да вземат самолет заради предупрежденията на чиновника от посолството, но той толкова бе настоявал да

пътуват с автобус, че *la petite Michele* накрая отстъпи. И не съжеляваше. Щеше да е жалко да пропуснат всичко това.

– И още как – възкликна Албер и посочи през издрасканото стъкло на прозореца. – Не е ли страхотно?

Слънцето залязваше и на хоризонта се бе разперила великолепна паунова опашка. Вляво от тях се простираше продълговато тъмнозелено плато без никакви дървета, къщи, хора и животни, оживявано само от воднисти отблясъци, сякаш между островчетата пожълтяла трева имаше поточета или езерца. А вдясно се извисяваха огромни назъбени отвесни скали с пропасти и проходи между тях.

– Сигурно е така и в Тибет – прошепна Мишел.

– Уверявам те, че тук е по-интересно от Тибет – възрази Албер. – Нали ти казах: *Le Perou, ça vaut le Perou!*

Бе паднала нощта и бе станало студено. На тъмносиньото небе се появиха звезди.

– Бррр – потрепери *la petite Michele*. – Сега разбирам защо всички са толкова навлечени. Колко особен е климатът в Андите – през деня задушаваща жега, а нощем смразяващ студ.

– Това пътуване ще е най-важното нещо в живота ни, ще видиш – каза Албер.

Някой бе включил радио и след низ от накъсани неясни думи зазвуча тъжна еднообразна мелодия.

– Чаранго и кена – разпозна инструментите Албер. – В Куско ще купим една кена. И ще се научим да танцуваме тукашния танц уайно.

– Ще дадем галапредставление в училище – размечта се Мишел. – *La nuit péruvienne!* Ще дойде целият град Коняк!

– Ако искаш да поспиш малко, ще ти служа за възглавница – предложи Албер.

– Никога не съм те виждала толкова щастлив – усмихна се тя.

– От две години мечтая за това – потвърди той. – Събирах пари, четях за инките и Перу, представях си го.

– И не си разочарован – засмя се момичето. – Аз също. Благодаря ти, че ме убеди да дойда с теб. Мисля, че лекарството подейства. Не ми е толкова лошо от височината и дишам по-свободно.

След малко Албер я чу да се прозява. Прегърна я през раменете и облегна главата ѝ на гърдите си. Миг след това, въпреки друсането и подскачането на автобуса, Мишел спеше. Той знаеше, че няма да може да мигне. Беше превъзбуден и нямаше търпение да види и запомни всичко, и да си го запише после в дневника, който водеше, откакто взеха влака на гарата в Коняк. А у дома ще го разкаже най-подробно и с малко преувеличение на своите *sorains*. На учениците си ще покаже серия диапозитиви на прожекционния апарат, който ще заеме от бащата на Мишел. *Le Perou*. Това е тази огромна, тайнствена, сивозелена страна, много бедна имного богата, древна и непроницаема. Това е този пейзаж, тези мъже и жени наоколо с меднокожи безучастни лица. Наистина непроницаеми. Съвсем не такива, каквито бяха срещали в Лима – бели, негри, метиси. Но с тях, малко или повече, бяха установили контакт. От тези планинци го разделяше непреодолима бариера. Няколко пъти бе понечил да завърже разговор със съседите на лошия си испански, но без никакъв успех. „Различията не са в расата, а в културата“ – напомни му малката Мишел. Тези хора тук, а не онези в Лима, бяха истинските потомци на инките. Техните предци бяха изкачили до орловите гнезда на Мачу Пикчу грамадните камъни, с които бе изградена крепостта храм. И само след три дни той и приятелката му щяха да я обикалят и разглеждат.

Беше дълбока нощ и въпреки желанието си да остане буден, усети, че изпада в сладък унес. „Ако заспя, ще си изкривя врата“ – помисли. Заемаха третата седалка отдясно и вече почти заспал, Албер чу как шофьорът започна да си подсвирква. После го обзе

усещането, че плува в студена вода. Падащи звезди прелитаха над необозримите плата. Беше щастлив, въпреки че болката във врата и неудобството от липсата на нещо меко, на което да облегне глава, загрозяваха видението като космата бенка върху красиво лице.

Внезапно някой рязко го разтърси.